Països Catalans: això s'acaba?

Sergi PASTOR CAMISAN i Àngel VELASCO CRESPO

Allò que opino manifesta la mesura de la meva vista,
no la mesura de les coses.
(MONTAIGNE, *Essais*, 1580)

Reivindiquem sempre el dret a canviar d'opinió:
és el que sempre us negaran els vostres enemics
(Joan FUSTER, *Judicis finals*, 1968)

Cal recordar que hi ha una altra manera catalana,
acreditada amb segles d'història, de fer política?
Només hi cal la independència: en principi, la personal;
després, la del partit, finalment, la nacional. Totes en una, doncs.
(Editorial de la revista *Lluita*, abril 1998)

El concepte relativament modern de Països Catalans –la nació catalana, en sentit complet, per entendre'ns– ha sofert un procés d'arcaïtzació accelerat en els últims vint anys. A final dels setanta, després de la dictadura franquista i dels inicis de la democràcia espanyola, els individus més o menys compromesos públicament amb el país compartien la idea que els Països Catalans era un projecte de present i una realitat de futur. Així i tot, queda clar que per a molts aquest projecte no era prioritari, pactant (pacte constitucional –art.145 que nega la possibilitat de federar-se les comunitats autonòmiques–; els pactes autonòmics inconclosos de la transició) amb aquelles forces polítiques estatals o centralistes, tant de dretes com d'esquerres, i cedint al projecte espanyolista, homogeneïtzador i centralista de l'Estat. Transició, doncs, consentida, si no empesa, per formacions pretesament progressistes i que han portat a l'oficialització de l'esquarterament del nostre territori. Amb la signatura d'aquest tipus de pactes que pretenien restablir, a priori, la democràcia i l'autonomia política, s'aconseguí també de renunciar a altres aspiracions més sobiranes, ja que es condicionava, dissortadament, el nostre present i se'ns lligava el nostre futur. Amb el pretext de les llibertats individuals s'impedien les col·lectives, que consagraven l'hegemonia i els privilegis tradicionals de la nació espanyola; alhora es limitava tot marge de maniobra a les altres nacions de l'Estat espanyol com ara la catalana.

A banda d'això, els Països Catalans sofrien, sobretot, un mal de nom: la connotació *imperialista* del terme, el famós i inexistent *perill català*, que es prestava a manipular qualsevol iniciativa promoguda des de la Catalunya estricta o qualsevol part de la nació. Però, si el panorama és depriment pel que fa als Països Catalans que conformen comunitat autònoma dins

l'Estat espanyol, encara és més esperpèntic pel que fa a la resta de territoris. Les nostres fronteres –la Franja de Ponent, el Carxe o la Catalunya Nord– han tingut una recessió accelerada dels trets nacionals que els han abocat a un punt quasi de no tornada. Tant en aquests tres casos com en la resta del territori, la inconsciència i la insensibilitat del catalanisme del Principat (ja ho denunciaren Fuster[1] i altres autors) excepte en comptades ocasions, han fet ignorar i ometre qualsevol intercanvi seriós i han conduït a aquest estat actual de la situació; en el cas concret de l'Alguer s'ha impedit de garantir fins i tot els mínims de supervivència nacional. A Andorra, malgrat l'oficialitat del català i el refermament de la catalanitat arreu del món, no deixa de ser paradoxal que sociològicament es demostri que «la cosa catalana» va en retrocés en el propi àmbit interior o andorrà.

«Tammateix, tots som catalans. I no volem deixar de ser-ho»*

Com es pot ser català sense ser valencià, mallorquí, de la Catalunya Nord, de la Franja, o de l'Alguer, i viceversa? Responem-nos-ho: en una època on cal jubilar la transició espanyola, tant pel que fa a continguts com a la política que protagonitzà, on l'Estat d'autonomies ja no té prou cafè per a tothom, i fixant-nos en un marc europeu més ampli i enriquidor reivindicat ja pels nostres homes de la Renaixença, s'imposa, com a necessitat vital del nostre poble, aturar el «suïcidi col·lectiu»[2] que Fuster predeia, ja que l'espanyolització i castellanització dels Països Catalans no és únicament causada pel centralisme poderós i intolerant del poble veí sinó també per una «obsequiosa predisposició indígena, estimulada per raons polítiques»[3]. Per un costat, el mimetisme de les classes subalternes imitant les classes altes o dirigents, profundament espanyolitzades, que tenen gran part del poder i els mitjans de comunicació per a controlar-lo millor; per un altre, la dimissió lingüística i nacional de persones pretesament catalanistes fa que molta de la nostra gent abandoni la catalanitat del territori i assumeixi les tesis espanyolistes més reaccionàries.

No és sobrer de recordar que la integritat d'una nació és la peça clau del seu alliberament. Si més no, és una constant al llarg de la història que els països o metròpolis dominadors, quan no poden negar l'existència d'altres nacionalitats dins de «llur» territori les retallen, les fragmenten i les divideixen tant com poden. La reducció de la nació catalana a l'espai i la gent de només quatre províncies (o una autonomia) de l'Estat espanyol és un fet que s'emmarca en l'estratègia de pressió i destrucció esmentada i que ja prové de segles passats.

És constant al llarg de la història que els països o metròpolis dominadors, quan no poden negar l'existència d'altres nacionalitats dins de «llur» territori, les retallen i les fragmenten tant com poden.

La negació de la integritat nacional catalana, de Salses a Guardamar i de Fraga a Maó, és, doncs, una agressió dels espanyolistes, però al mateix temps una deserció dels regionalistes afiliats al projecte espanyol, incapaços d'abandonar vells o no tan vells projectes que abracen formes de ser, com el particularisme, localisme o provincianisme, sempre disgregadors de qualsevol realitat nacional. A més a més, vivim en unes coordenades sociopolítiques mundials caracteritzades per formar part del fenomen que coneixem amb el terme *globalització*, i dins aquest neoliberalisme agressiu que sofrim, les nacions es constitueixen en botigues de departaments amb gerents a manera de governs o megapatrons. O, més concretament, si ens referim a l'espai europeu, hi conviuen idees i maquinacions polítiques, tant de dretes com d'esquerres, que tenen per objectiu final la construcció d'una Europa homogènia, unitària i totalitzadora, en contra de les nacions sense estat.

Davant tot aquest panorama, on els actuals estats-nació estan en crisi i la seua pervivència, segons alguns analistes, és cada vegada més qüestionada, considerem que aspirar a uns Països Catalans cada vegada més integrats i cohesionats políticament, com a alternativa a la idea actual de l'Europa que ens volen inculcar, ha de ser el marc de referència per a la veritable concepció de l'Europa de les nacions, la qual cosa no fa sinó recordar-nos aquells temps on els catalans eren reconeguts com a tals arreu d'Europa i del món.

Així i tot, els Països Catalans són entesos, de vegades, com a designació d'un àmbit històric, cultural i lingüístic compartit i no com una nació política, perquè no tenen una mateixa realitat «substancial i fundacional», com manifesten alguns estudiosos; per exemple, darrerament, així ho ha fet Joan Francesc Mira[4]. El mateix autor considera que «la no coincidència entre els límits de l'espai etnocultural i de l'espai polític, feia molt difícil el desenvolupament d'una lleialtat territorial comuna i fins i tot la consolidació d'un món i d'una consciència nacional unitaris». Ara bé, açò no vol negar que al llarg dels segles sempre han existit, a part dels referents econòmics i culturals, uns lligams polítics més o menys forts, segons distintes èpoques o moments històrics concrets, i convé d'insistir que aquesta estructura política, un invent genial i modern per a la seua època, de caire confederal, una espècie de Commonwealth, va sobreviure amb una solidesa extraordinària els gairebé sis-cents anys que va durar (paga la pena recordar el treball de Josep Guia, *València 750 anys de nació catalana*, València 1988), i per aquestes raons no deixa de ser atractiu i vigent un projecte de futur com és la idea de Països Catalans, que significaria recuperar, doncs, una part de la nostra història medieval comuna (per molt romàntic que quede i fiqueu-hi tots els «peròs» que cregueu). No hem d'oblidar l'origen català de tot el territori: cultura jurídica i mercantil semblant, una mateixa llengua amb escassa varietat dialectal i una literatura nacional comuna, el mateix àmbit ideològic referit sobretot al pensament jurídic i cívic, i també manifestacions artístiques i formes comunes en el món de l'arquitectura i en les arts plàstiques i, fins i tot, per als més creients, un espai religiós i eclesiàstic comú.

Països Catalans: això s'acaba?

Fa uns quants anys, l'existència

1. Joan Fuster, «València en la integració de Catalunya», publicat dins *La Nostra Revista*, Mèxic 1950, dins *Contra el nacionalisme espanyol*, (pp. 34-37), Barcelona 1994.
*J. Fuster, «Hi ha més catalans encara» dins *Dolça Catalunya, III (Els catalans)*, editorial Mateu, Barcelona 1968 (*op. cit*., p. 70).
2. J. Fuster, «O ara o mai. Per una cultura catalana majoritària», Edicions Tres i Quatre, València 1981 (*op. cit*., p. 343).
3. J.Fuster, (*op. cit*., n. 2 p. 347).
4. Joan F. Mira, «Nacionalismes valencians: pàtries o ideologies» dins *Sobre la nació dels valencians*, Ed. Tres i Quatre, València 1997.

d'un espai tan imprecís com real a escala de Països Catalans no era qüestionada per gairebé ningú en el camp democràtic; almenys no ho era per als més progressistes i compromesos amb la nació catalana. En conseqüència, es produïen tot un seguit d'iniciatives diverses que abastaven aquest àmbit, tant culturalment com políticament, amb la finalitat d'aconseguir unes institucions comunes en el moment que així resultés de la proclamació de l'autodeterminació. Ara bé, un cop moltes d'aquelles idees s'han perdut en el camí per diverses causes –com ara el transfuguisme cap al ponent espanyol i la genuflexió dels nostres principals dirigents davant el poder central, a més de la poca autoestima i conscienciació nacional del nostre poble–, el futur sembla un poc boirós. De fet, els únics autoanomenats nacionalistes, tant del nord com del sud com de les illes, s'han servit d'un autonomisme que fins i tot els ha portat a pactar políticament amb aquells amb qui mai en la vida no s'hauria d'haver pactat. Per un altre costat, aquesta fórmula, que ja comença a mostrar signes d'esgotament, probablement és una de les causes principals de l'esllanguiment del catalanisme (aquell que va de Salses a Guardamar i de Fraga fins a Maó), fet que, afegit a uns altres com ara un cert acomplexament davant els nostres símbols i la nostra història (la bona i la dolenta, tant se val!; és la nostra) i la manca de prestigi de la llengua catalana en molts àmbits dels seu territori (reflectit en el vergonyós pacte que es vol fer al País Valencià al voltant de la unitat de la llengua catalana, quan caldria que tothom hagués ja assumit que «la restauració del català ha de ser simultània i igualment formalitzada a tots els nivells de la vida col·lectiva dels Països Catalans»[5]), tot plegat, dèiem, mena a una situació de cofoisme i indiferència que no és bona per al nostre país.

Hi ha un cansament en la fortalesa de moviments cívics, polítics i sindicals pancatalanistes en tot el territori, encara que aquesta tendència s'ha atenuat aquests darrers anys; i parlaríem, doncs, d'un revifament en

Saqueig de Perpinyà pels castellans
(litografia de J. Serra, cedida per Núria Guillé)

5. J. Fuster, «O ara o mai: per una cultura catalana majoritària» dins *Contra el nacionalisme espanyol*, p. 344, València 1981, Barcelona 1994.

molts d'aquests àmbits. De fet, en el darrer Nou Congrés de Cultura Catalana, anys 1999-2000, s'ha pogut constatar que les associacions coordinades en l'àmbit dels Països Catalans són moltes més de les que sovint es pensa, ja que se'n poden comptar més de cent, si hi considerem les institucions, les associacions culturals i professionals (incloent-hi les artístiques i els grups sindicals), les associacions cívico-socials i les lúdico-esportives. Per tant, és un fet innegable que els ciutadans dels diferents Països Catalans (Catalunya Nord, Principat de Catalunya, Franja de Ponent, País Valencià, Illes Balears i Pitiüses, Andorra i l'Alguer) tenen evidents interessos comuns en el camp lingüístic, cultural, social i econòmic, i hi afegiríem que en el camp polític també. A més, segons la forma d'entendre la política o portar-la a cap, se potencia o no tot aquest ventall de possibilitats que ofereix el camp associatiu, base humana necessària per a una futura organització social que possibilite una estructura política concreta per a consolidar un territori lliure.

No obstant això, alguns dels teòrics i intel·lectuals més prestigiosos del nostre país consideren, per exemple en el cas valencià, que «el període més ideològicament catalanista del nacionalisme valencià contemporani siga un cicle que s'acaba, justament perquè ja ha complert el seu paper històric: el paper de reactivar i modernitzar el valencianisme»[6]). Però, nosaltres els recordaríem que canviant determinats mecanismes jurídics i superant els actuals marcs constitucional i autonòmics que ens ofeguen com a poble, amb una clara voluntat d'independitzar-se d'allò que no ens convé, i aprofitant, com molt bé recordava no fa gaire una diputada valenciana (entre altres aspectes, com els lligams culturals o els precedents històrics), que «la continuïtat territorial obliga a coordinar polítiques medioambientals, energètiques o d'ordenació de territori», es pot aspirar a un canvi radical de l'actual rumb polític que potencie més les relacions entre els distints pobles i nacions europees (sobretot, nacions sense estat propi), organitzant-se per lligams no tan sols etnoculturals sinó també polítics i econòmics, que configuren espais de trobada amb interessos compartits, capaços d'originar aliances polítiques alternatives a les que proposen els models imperants actuals.

Donem la benvinguda a tots aquells qui volen tornar a avançar sense presses però sense pèrdues de temps; sense utopies, però sense renúncies; sense maximalismes, però sense concessions; sense afanys dominadors, però sense oblits.

Tanmateix, tothom està d'acord que si els objectius polítics dels qui creiem en els Països Catalans no coincideixen amb el conjunt (o amb una gran majoria) dels ciutadans, no hi ha absolutament res a fer.

Per això caldrà crear entre tots noves motivacions, potenciant encara més les xarxes organitzatives de tota mena i en tot el territori (on qualsevol iniciativa és, a priori, bona), que faciliten la intercomunicació entre tota la població del nostre territori. A parer nostre, hauríem d'incidir, doncs, en aquells sectors més populars de la nostra societat, tant catalanistes com no, i fer-los veure la importància de no conformar-nos amb les polítiques jacobines i neoliberals que són practicades pels estats veïns i per les classes dirigents que els fan la rosca. Hauríem d'aspirar a ser senyors i amos de casa, basant-nos en el pactisme i no en els actuals models homogeneïtzadors, o trobant altres fórmules d'organització política i social, com les basades ens els principis del federalisme, o aquelles altres que proposen projectes d'autogestió i autocontrol de la pròpia societat, que trenquen amb les traves que malauradament comporta sempre una estructura estatal.

D'una manera o altra, doncs, creiem que qualsevol projecte nacional de Països Catalans hauria de permetre als ciutadans d'adherir-s'hi sense cap tipus de coacció, com ha assenyalat molt bé el sociòleg Salvador Cardús, «mitjançant mecanismes d'adhesió nacional implícits», és a dir, els que no demanen, a priori, tindre consciència identitària, i que fos el mateix projecte qui atragués el ciutadà i li creara la consciència nacional desitjable. Per tant, continuant amb les paraules d'aquest sociòleg, que compartim, «el problema no estaria tant en el "nom" sinó en la "cosa". I encara que és inimaginable a curt termini una presa de consciència generalitzada que es rebel·li contra el poder hegemònic existent, a llarg termini sí que podem tenir les de guanyar, ja que l'estovament de les fronteres dels estats a Europa juga a favor de les neofronteres poroses dels pobles», la qual cosa beneficiaria els Països Catalans.

Per tot això, vint anys després, si ens vam «equivocar», com alguns manifesten, en l'anàlisi del futur, no ens hem d'«equivocar» en l'anàlisi del passat. I ficats en «equivocacions», per què no podem «equivocar-nos» una altra vegada? Així, doncs, ací ens teniu donant la benvinguda a tots aquells qui volen tornar a avançar sense presses però sense pèrdues de temps; sense utopies, però sense renúncies; sense maximalismes, però sense concessions; sense afanys dominadors, però sense oblits. De fet, encara mai no ens n'havíem desapuntat, perquè encara que admetérem que «això s'acaba», no vol dir que s'haja acabat.◆
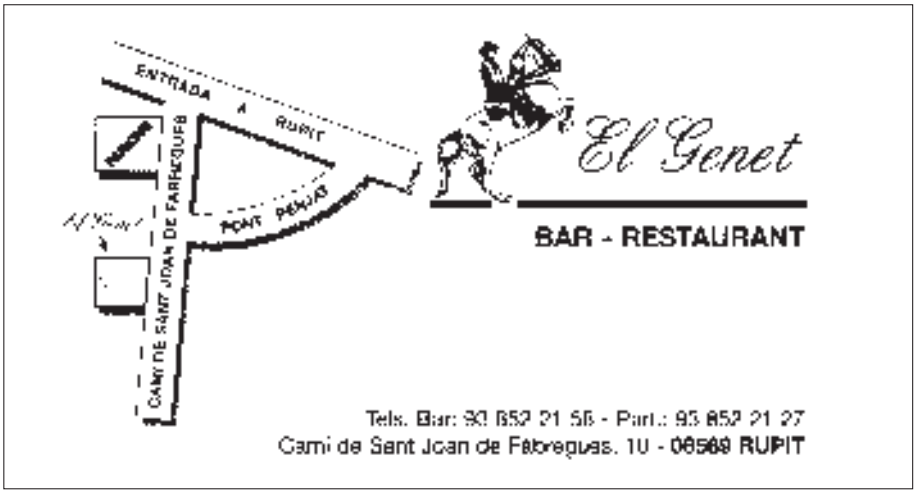
6. Joan F. Mira (*op., cit.*, pp. 241-242).